

Botanicum 15

Fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr L1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2016
Aja Guldåker

Titel: Botanicum 15

Författare: Aja Guldåker

Kulturmiljörapport: 2021:1

Omslagsbild: Borrhål i norra vallen vid Botanicum 15, nordöstra delarna.

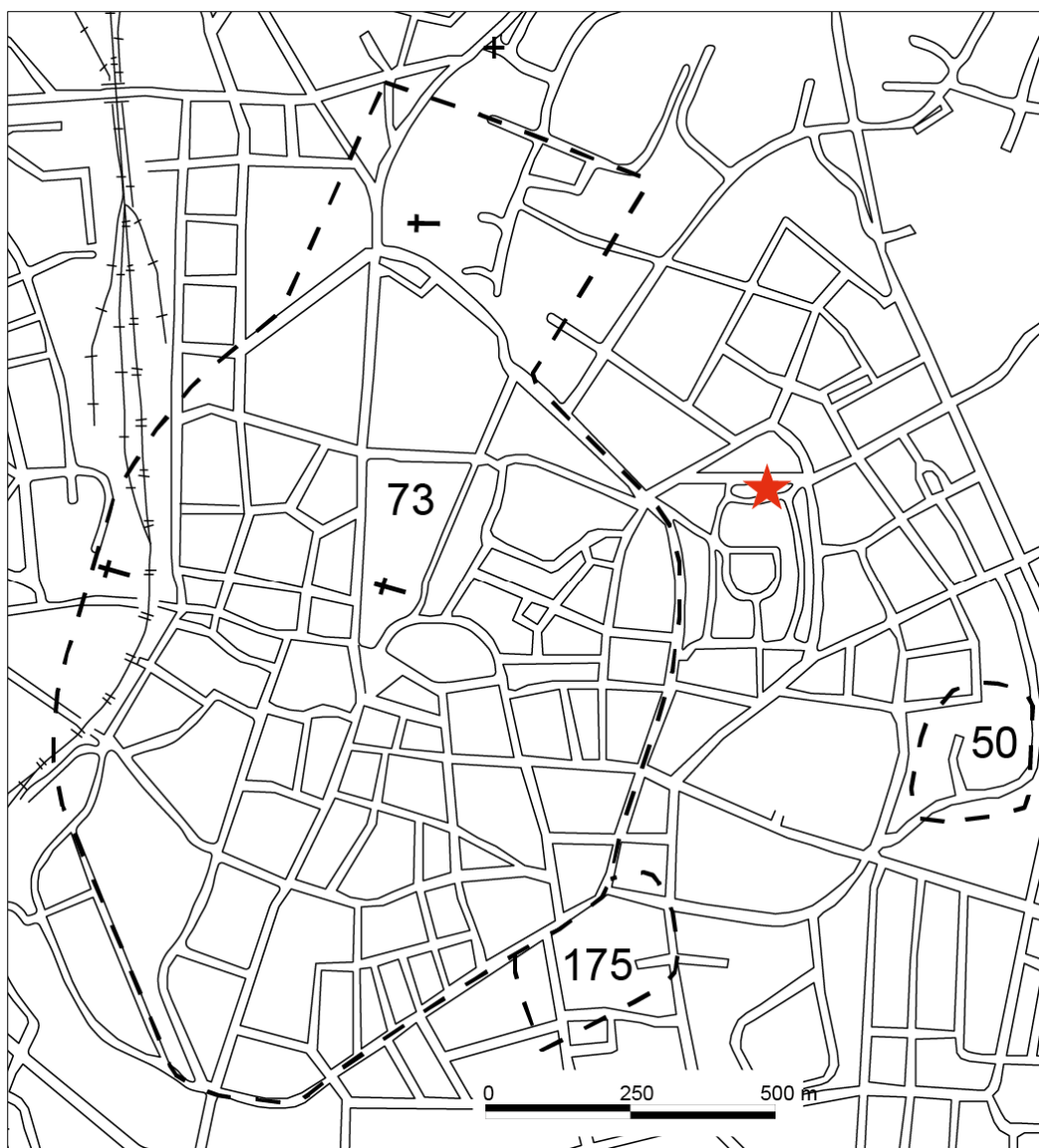
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning.....	2
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	3
Genomförande och resultat.....	4
Kulturlagerstatus	8
Förslag på fortsatta åtgärder.....	8
Administrativa och tekniska uppgifter.....	9
Referenser.....	10
Bilagor	10
1. Plan- och sektionsritningar	11
2. Fyndlista	17

Sammanfattning

- Statens Fastighetsverk ansökte om tillstånd till ingrepp i fornlämning i samband med stolpsättning för byte av staket utmed Botaniska Trädgårdens norra och östra gräns. Arbetena skedde i nära anslutning till Lunds medeltida bebyggelseområde registrerat som nr 73 i fornminnesregister för Lunds stad (se figur 1). Länsstyrelsen fattade beslut 2016-02-09 (Dnr 431-1217-2016, Kulturens proj. nr 61000-439).
- Utmed Botaniska Trädgårdens norra och östra gräns finns en äldre jordvall och den finns markerad på 1704 års karta och var gårdesgräns för Lunds hospitalsjord. När den anlades är okänt. Vallen skulle kunna vara del av en äldsta områdesavgränsning och därmed stödja tanken på ett ursprungligt markområde runt den första bebyggelsen. Vallen är inte registrerad i fornminnesregistret.
- Längs med den norra vallen upptogs 88 nya borrhål i den första etappen. Sektionerna som upprättades visar att gränsmarkeringen har hävdats över tid då flera renoveringsfaser kunde dokumenteras. Fynden som framkom i kombination med sektioner visade på bebyggelseaktiviteter från 1500-tal och framåt i form av brukskeramik, tegelförekomst och inslag av träkol. Under etapp 2 upptogs endast 13 borrhål då det befintliga staketet i öster istället renoverades. Fyndmaterial och sektioner uppvisade på den östra sidan liknande situation som på den norra. På den södra delen av planerat nätstaket genomfördes inget staketskifte och ingrepp uteblev helt söder om passagen.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73:1, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

Statens Fastighetsverk ansökte om tillstånd till ingrepp i fornlämning i samband med stolpsättning för byte av staket utmed Botaniska Trädgårdens norra och östra gräns. Arbetena skedde i nära anslutning till Lunds medeltida bebyggelseområde registrerat som nr 73 i fornminnesregister för Lunds stad (se figur 1). Länsstyrelsen fattade beslut 2016-02-09 (Dnr 431-1217-2016, Kulturens proj. nr 61000-439).

Utmed Botaniska Trädgårdens norra och östra gräns finns en äldre jordvall som är markerad på 1704 års karta och var gärdesgräns för Lunds hospitalsjord. När den anlades är okänt. Vallen skulle kunna

vara del av en äldsta områdesavgränsning och därmed stödjade tanken på ett ursprungligt markområde runt den första bebyggelsen. Vallen är inte registrerad i fornminnesregistret.

Fornlämningsmiljö

Kvarteret Botanicum består numera av en stor fastighet, men var tidigare uppdelat i flera tomter. Under 1700-talet bestod området av tre lyckor som alla var uppodlade. I den norra delen fanns "Lunde Hospitals Jord", och i korsningen Tunavägen – Östra Vallgatan en privatägd lycka som ägdes av Sven Wachtknecht. Söder därom fanns ytterligare en privatägd lycka. Längs med Östra Vallgatan låg en allmänning med tre dammar, som i stort motsvarade läget för stadens medeltida stadsvall och vallgrav. Under 1800-talets början styckades dammområdet upp i flera små tomter som bebyggdes med enkla lerklinade korsvirkeshus. Området kom att kallas "Krummalyckan" och beboddes till en början av drängar och arbetskarlar. Fram till år 1859 beboddes området av prostituerade kvinnor som inte tilläts bosätta sig innanför vallarna till staden (Bevaringskommittén 1988:238).

Flera byggnader uppfördes under 1860-talet, då Botaniska trädgården flyttades från Universitetsplatsen. Bland annat en ekonomibyggnad uppförd år 1866 öster om Agardhianum, ett Kolhus, år 1862, vid sidan om Agardhdammen och Orangeriet, år 1864–65. I samband med byggnationerna utfördes omfattande schaktningsarbeten med handkraft.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Den arkeologiska kunskapen om stadsägan är relativt låg och möjligheten att dokumentera kulturlagerstatusen och bevaringsgraden utanför vallarna är av stor vikt för förståelsen av den medeltida staden Lund. Ett antal arkeologiska iakttagelser har ändå gjorts och nedan följer ett urval av dessa.

En arkeologisk förundersökning utfördes i norra delen av Botaniska Trädgården år 1956, då ett nytt växthus skulle byggas. Enligt arkivhandlingarna påträffades inte några intakta medeltida kulturlager då schaktningsdjupet var ringa. Tillhuggen sten och en ekstock hittades ca 0,7 m under markytan, vilket troligen var rester efter en byggnad som funnits på plats enligt 1853 års karta ritad av Gustaf Ljunggren (André & Högstedt 1990:69). I Kulturens LA-arkiv år 1956 finns uppteckningar att ett valnötsträd fortfarande stod kvar som en rest mitt på den tidigare gårdsplanen. Valnötsträdet hade varit gårdens vårdträd men överlevde gården.

I samband med ledningsdragningar genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning mellan Orangeriet, Agardhdammen och Kolhuset år 2012. Arbeten gjordes även öster om Agardhianum. Intakta välbevarade medeltida kulturlager dokumenterades öster om Agardhianum, ned till ca 1,2 m

under markytan. Moränleran påträffades inte, vilket indikerar tjocka kulturlager som resultat av ett långvarigt brukande av området (Guldåker 2012).

År 2014 uppfördes en ny personalbyggnad i norra delen av Botanicum 15 varpå en arkeologisk schaktningsövervakning genomfördes. På en nivå mellan 0,40–0,65 m under dagens marknivå framkom ett medeltida odlingslager och i övergången mot moränlera framkom en omblandad zon ner till 0,70 m, troligen efter spadtag som indikerar odling (Guldåker 2014).

I samband med omgestaltning av kompostområdet på Botanicums östra sida gjordes ett ingrepp i vallen år 2018. En sektion upprättades, vilken visade att vallen genomgått renoveringsfaser i omgångar. Det framgick även att det kan ha funnits flera tidigare gränser i form av diken och ett hägn (Kam Tayanin 2020:15).

Genomförande och resultat

Arbetet delades upp i två etapper. Första etappen påbörjades i april år 2016 i nordöstra hörnet varpå 88 nya borrhål fördelades med cirka 3 m avstånd längs med hela norra sidan ovanpå vallen (Bilaga 1). Borrhålets diameter var 0,20 m och djupet varierade ner till omkring 0,70 m. Sektioner upprättades och fynd samlades in. En fullständig presentation av borrhålssektioner finns i bilagan. En intressant iakttagelse var att vallen har hävdats över tid. Flera renoveringsinsatser kunde dokumenteras och vissa områden hade utsatts för högre slitage och därmed mer omfattande lagning. Nedan syns ett utsnitt av sektioner från den nordöstra delen, Borrhål 0–39, i bilagan finns en mer läsbar presentation (figur 4/5). De olika färgskiftningarna visar på påbyggnader. Det ljusare partiet är stabiliserande påförd moränlera, det mörkare partiet motsvarar den ursprungliga vallen, men inte nödvändigtvis den äldsta vallen då borrhålen ej gick ner till morän överallt. Även tidigare undersökningar har visat att vallen hävdats över tid och att själva vallen har föregåtts av diken och hägnader (Kam Tayanin 2020:15). Borrhålssektionerna visar därmed enbart den senaste utvecklingen från omkring 15–1600-talet och fram till idag.

Närvaron av träkol, tegel och fynd varierade längs med den norra vallen och det visar också på intensiteten av den mänskliga närvaron från närområdet. Även om vallen är renoverad i flera olika omgångar så har det påförda materialet hämtats dit och sannolikt kommer massorna från vallens direkta närhet.

Fyndmaterialet förtäljer att det i stor utsträckning rör sig om bruksföremål i form av keramik av typen yngre rödgods. Flera skärvor från dekorerade fat förekom från borrhål nr 39, 78, 74 (norra delen) och 100 (östra sidan). En fot från en trebensgryta framkom i B56 norra sidan. Från Botaniska trädgårdens etableringsperiod under andra hälften av 1800-talet påträffades även föremål som visar på trädgårdskulturen som var mycket aktiv där promenader och förtäring i naturmiljö var mycket populärt.

Flera skärvor som troligtvis tillhört blomkrukor insamlades, bland annat i borrhål 39 (bilaga 1, 2). En tekopp med fat i flintgods från Gustavsbergs porslinsfabrik påträffades i borrhål 34, norra vallen (figur 3). Mönstret tillverkades med början år 1880 och kallades för Willow. På Vänersborgs museum finns en bevarad hel kaffekopp med fat (figur 2).

Etapp 2 på den östra sidan fortsatte i december år 2016. Taktiken blev här att renovera befintligt staket istället för att sätta upp ett nytt, vilket innebar att endast 13 stycken borrhål blev nödvändiga i vallen (bilaga 1). Kulturlagersekvansen i öster överensstämde väl med situationen i den norra vallen både vad det gällde fyndkategorier och hävdande av vallen som gränsmarkering.

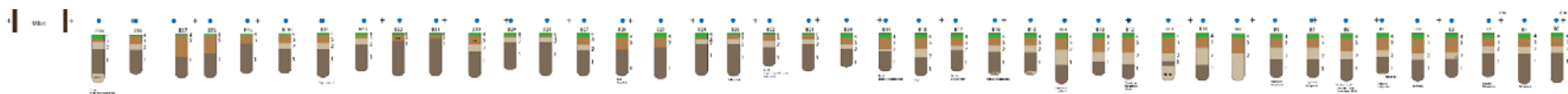
En delsträcka söder om inpassagen i öst skulle genomföras under våren 2017, men år 2018 kom besked från Statens Fastighetsverk att det inte längre var aktuellt och ärendet kunde avslutas.

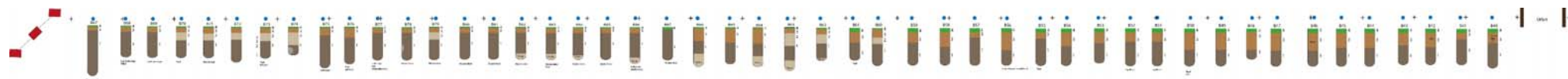
Figur 2. En tekopp med fat i flintgods från Gustavsbergs porslinsfabrik påträffades i borrhål 34, norra vallen (bilaga 1). Mönstret tillverkades med början år 1880 och kallades för Willow. ©Vänersborgs museum.

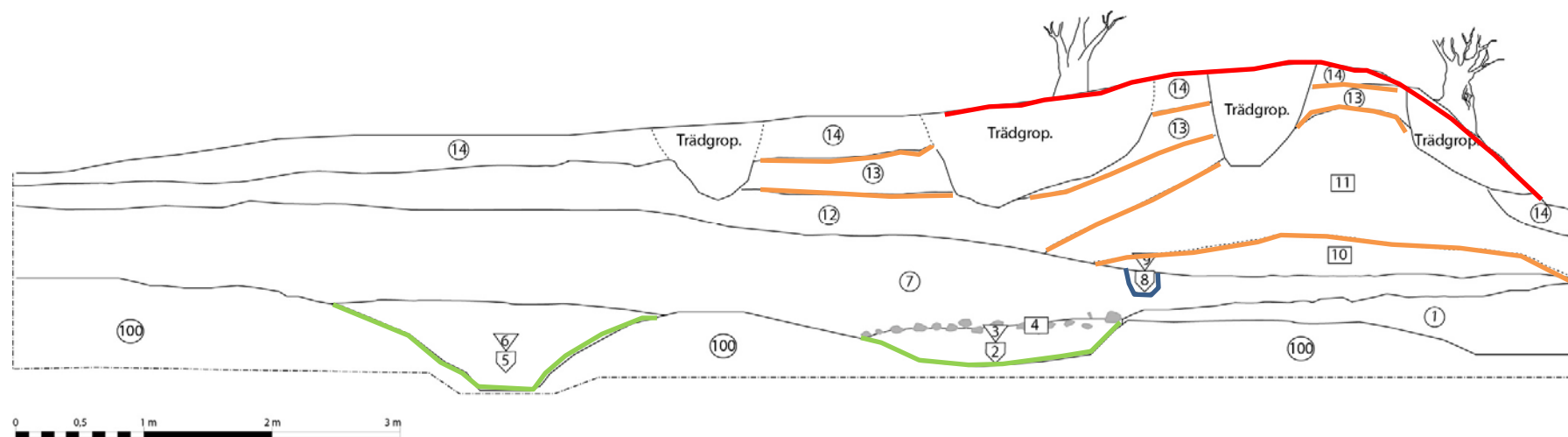
Figur 3. Skärvor av flintgods påträffade i borrhål 34.

Figur 4. Nordöstra partiet med borrhål och sektioner fram till den norra inpassagen. De små plustecknen som skymtar längst upp motsvarar 5 m avstånd.

Figur 5. Nordvästra partiet med borrhål och sektioner från den norra inpassagen till Botanicums ingång i nordvästra hörnet. De små plustecknen som skymtar längst upp motsvarar 5 m avstånd.

Figur 6. Tidigare genombrott i vällen har visat att diken och hägnader har föregått vällen och att gränsen har hävdats genom tiderna. Sektionen är hämtad från ett genombrott för nytt kompostområde på den östra sidan år 2018 (Kam Tayanin 2020:15). Befintlig vall markerad med röd linje med flera underliggande renoveringar under i orange. Äldre diken/gränsmarkeringar i grönt. Stolphål från ett eventuellt hägn i blått.

Kulturlagerstatus

Stratigrafiska sekvenser finns välbevarade längs med hela vallens sträckning både i norr och i öster. Ingreppsnivån är minimal då området ingår i Botaniska Trädgården sedan år 1860.

Förslag på fortsatta åtgärder

En fortsatt arkeologisk bevakning av kvarteret Botanicum 15 är av stort intresse då det är helt klart att det inte är enbart odlingsjordar som förekommit genom tiderna. En bebyggelsenärvaro finns definitivt även om själva bebyggelsen ännu inte har kunnat lokaliseras. Bruksföremål samt inslag av träkol och tegel tyder på att en bebyggelse måste finnas i närområdet. Vallen som gränsmarkering är också hävdad över lång tid och har föregåtts av diken och hägnader.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-1217-2016
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	L1988:5459
Kulturens projektnr	61000-439
Trakt/kvarter/fastighet	Botanicum 15
Socken	Lunds stad
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Utbyte av nätstaket/borrhål
Uppdragsgivare	Statens Fastighetsverk
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Aja Guldåker
Övrig personal	-
Fältarbetstid	2016-04-25 – 2018-02-09
Fälttid, arkeolog, tim	14 h
Fälttid, maskin, tim	-
Yta, m²	101 borrhål
Kubik, m³	-
Schaktmeter, m	-
Fyndmaterial	KM 98167:1-14. Fynden förvaras efter fyndfördelning på Kulturens magasin Diabasen
Ritning, dokumentation	6 st A3 ritfilm: 6 sektionsritningar skala 1:20,. Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	15 digitala fotografier
Analyser	
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen

Referenser

André, A & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. Gamla Lund Förening för Bevarande av stadens minnen. *Årskrift* 72. Lund.

Bevaringskommittén. 1988. *Lund utanför vallarna Del 1*. Lund.

Guldåker, A. 2012. Botan M17:504, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, Nr 426. Lund.

Guldåker, A. 2014. Kv Botanicum 15, Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. *Kulturmiljörapport* 2014:33. Lund.

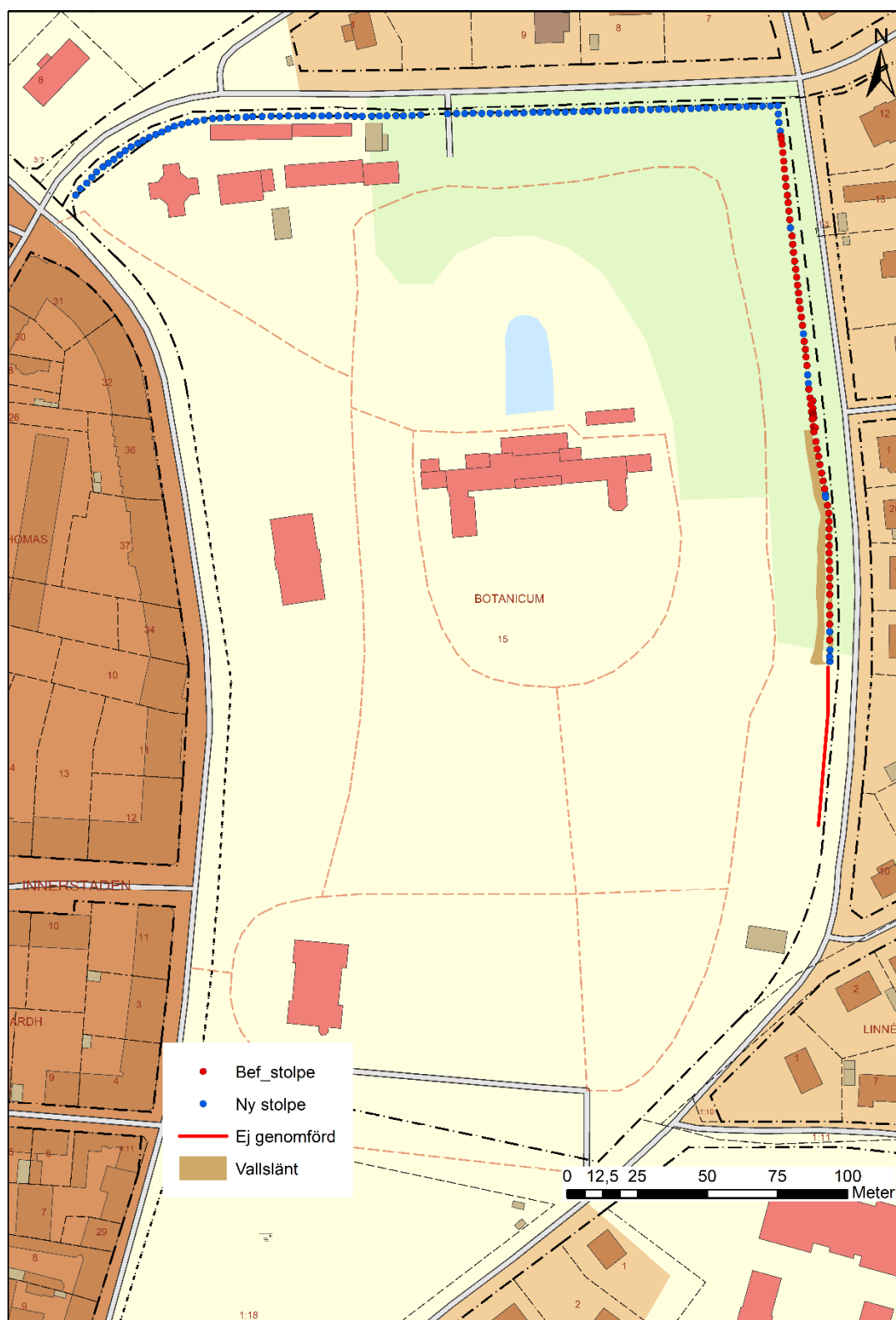
Kam Tayanin, K. 2020. Kv Botanicum 15, Lund. Arkeologisk schaktningsövervakning 2018. *Kulturmiljörapport* 2020:19. Lund.

Bilagor

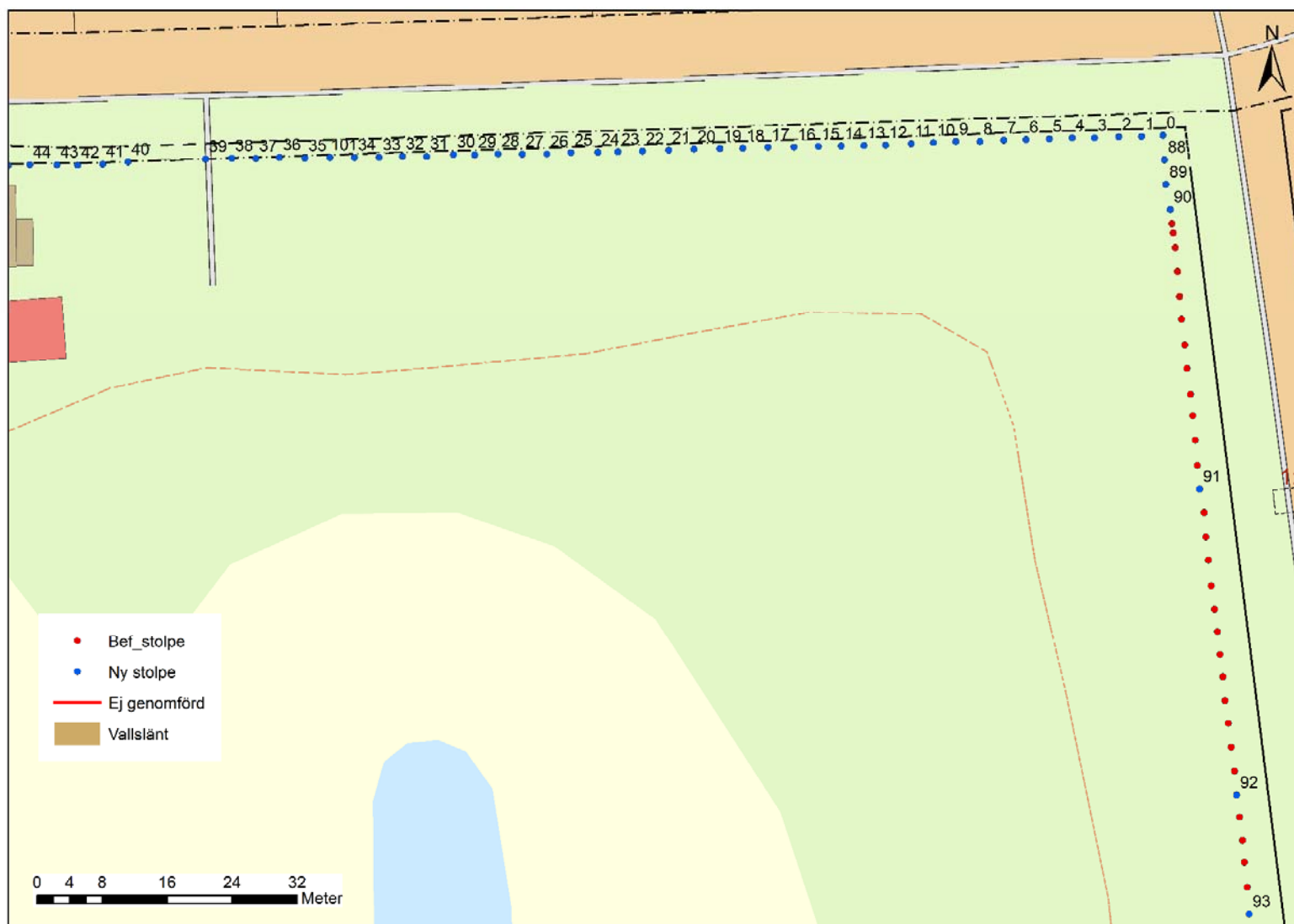
1. Plan- och sektionsritningar

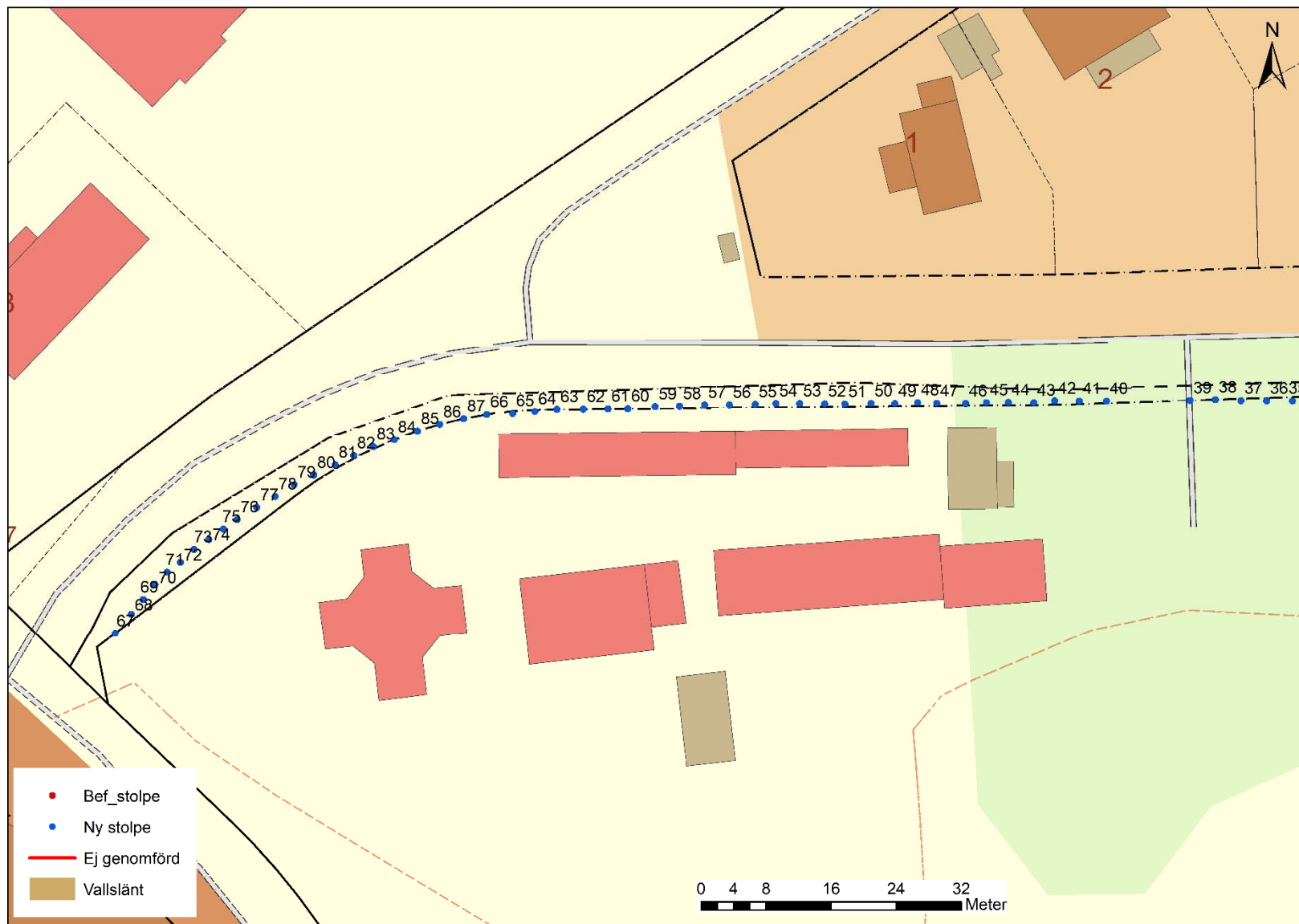
2. Fyndlista

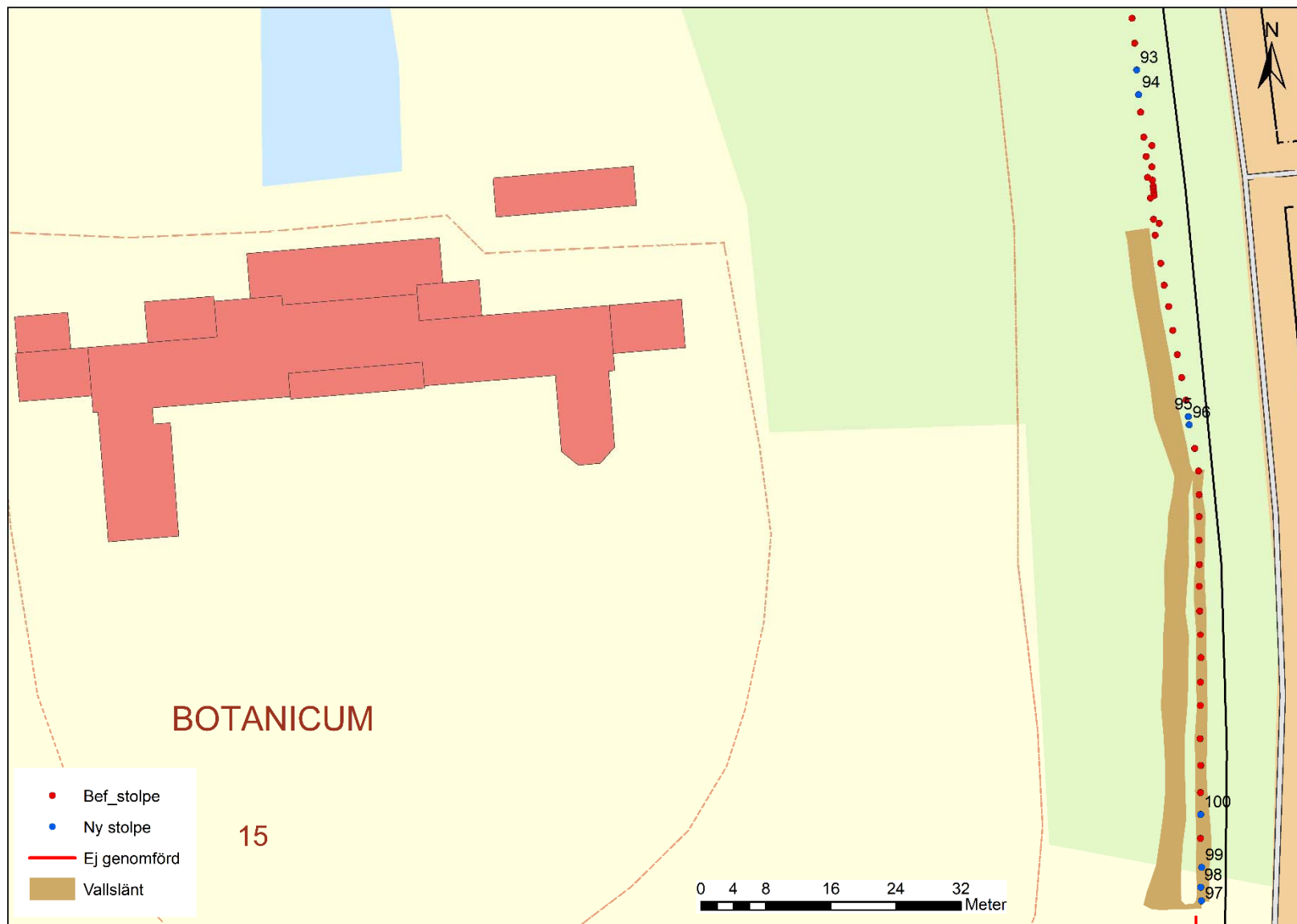
1. Plan- och sektionsritningar

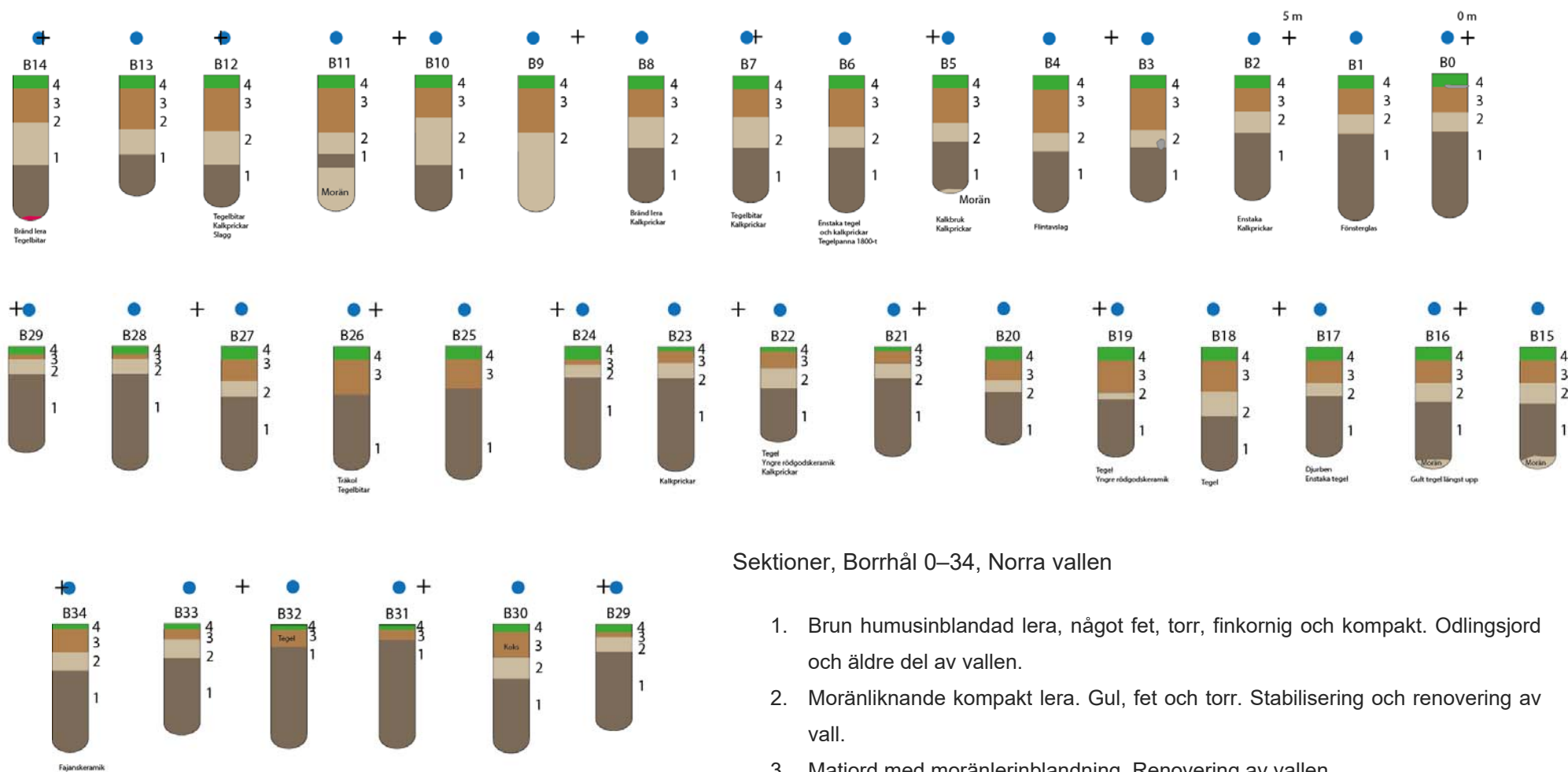

Översikt genomfört arbete

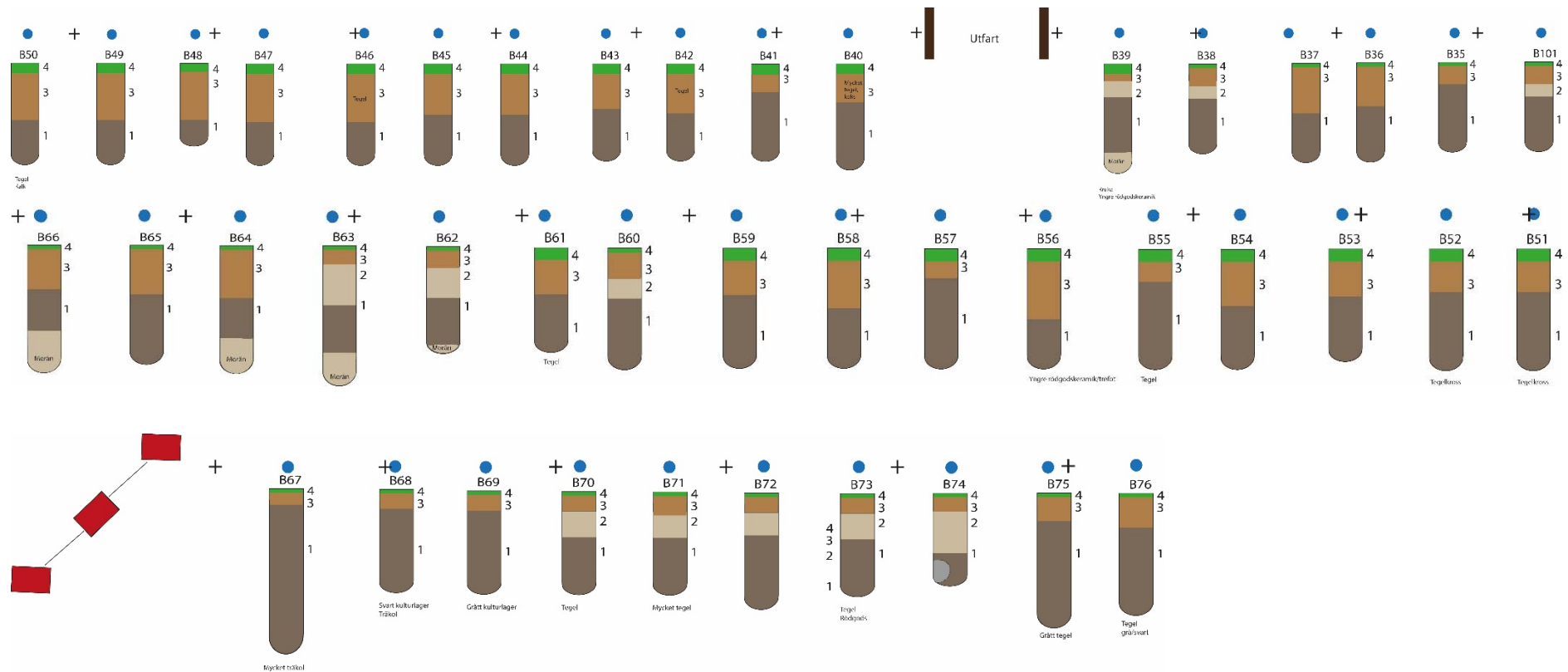

Sektioner, Borrhål 0–34, Norra vallen

1. Brun humusinblandad lera, något fet, torr, finkornig och kompakt. Odlingsjord och äldre del av vallen.
2. Moränliknande kompakt lera. Gul, fet och torr. Stabilisering och renovering av vall.
3. Matjord med moränlerinblandning. Renovering av vallen.
4. Gräs

Sektioner Borrhål 67–35, 101 Norra Vallén

5. Brun humusinblandad lera, något fet, torr, finkornig och kompakt. Odlingsjord och äldre del av vallen.
6. Moränliknande kompakt lera. Gul, fet och torr. Stabilisering och renovering av vall.
7. Matjord med moränerinblandning. Renovering av vallen.
8. Gräs

2. Fyndlista

Botanicum 15, Lund

Arkeologisk undersökning 2016

KM 98167:1–14

Fyndnummer	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.	Kommentarer
1	B1	Glas	fönsterglas				1	1	Avfört
2	B4	Övrigt	Flintavslag	Skrapa			1	16	
3	B12	Slagg					1	11	
4	B19	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		hals - buk	1	9	Brunglasyr
5	B22	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	1	Brunglasyr inuti
6	B34	Keramik	Kärl	Porslin	Kopp	buk - botten	1	23	Svart dekor på vit botten. Byggnader, människor, träd och en bro. Gustavsberg 1880-tal, Willowmönster
6	B34	Keramik	Kärl	Porslin	Oidentifierad	Odefinierad	1	1	Liten del av tak och byggnad samt lövverk eller moln. Blåfärg mot ljus botten. Troligen 1800-tal, Willowmönster. Ev Gustavsberg 1800-tal
7	B39	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Kruka	botten	1	29	Blomkruka

Fyndnummer	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.	Kommentarer
7	B39	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	mynning - buk	1	4	Blomkruka
7	B39	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	mynning - buk	1	15	
8	B56	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	51	
9	B78	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	mynning	1	19	
9	B78	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk	1	8	
10	B74	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	hals - buk	1	37	
10	B74	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	botten	1	7	Brun glasyr
11	B68	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	3	
12	B100/Ö	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	mynning	1	32	Etapp 2, Borrhål 191,2

Fyndnummer	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.	Kommentarer
13	B99/Ö	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Kruka	buk	2	11	Etapp 2. Borrhål 197
14	B98/Ö	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Skål	mynning - buk	1	19	Etapp 2 Borrhål 200,5
14	B98/Ö	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	3	28	

2021

2021:1 Botanicum 15, Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län.
Arkeologisk schaktningsövervakning 2016. Aja Guldåker.